

XVIII
a m ž i a u s
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrų ir moterų

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII
a m ž i a u s
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrų ir moterų

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2022

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas mokslinis leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeuszo Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo

Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-22-16)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos

(LIBIS) portale ibiblioteka.lt

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2022

© Straipsnių autoriai, 2022

© Lietuvos istorijos institutas, 2022

ISBN 978-609-8314-18-2

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 10
Moterų istorija tarp (Europos) Rytų ir Vakarų, arba vėl kryžkelėje /
Dalia Leinartė . . . 13
The History of Women between (European) East and West, or at a Crossroads
Again / *Dalia Leinartė* . . . 19

VYRAI IR MOTERYS VIEŠOJOJE ERDVĖJE

Gabrielė Jasiūnienė

- Herbas kilmingos XVII–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moters
gyvenime – svarbi identiteto dalis . . . 28
The Coat of Arms in the Life of a Noblewoman in The Seventeenth-Eighteenth Century
Grand Duchy of Lithuania: An Important Part of Identity. *Summary* . . . 45

Aistė Paliušytė

- Dailės mecenatystė Radvilų dvare Vetinų laikais: našlės, žmonos ir dukros . . . 46
Patronage of Art at the Radvila Court During the Wettin Period: Widows, Wives and
Daughters. *Summary* . . . 75

Dariusz Rolnik

- Codziennosc̄ żon senatorów „nowej kreacji” w czasach stanisławowskich na
kresach wschodnich Rzeczypospolitej – trzy mało znane białogłowy . . . 76
Naujai paskirtų senatorių iš rytinių Respublikos vaivadijų žmonių kasdienybė Stanislovo
Augusto laikais: trys mažai žinomos moterys. *Summary* . . . 95

Lina Balaišytė

- Vincento Ignaco Marevičiaus „Abiejų lyčių edukacijos sistema“: apie natūralaus
ugdymo adeptą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje . . . 97
Wincenty Ignacy Marewicz’s “A System of Education for Both Sexes”: About an Adept of
Natural Education in the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* . . . 114

Ewa Kula

- Bracia Feliks i Marcin Ancypowie, czyli o trudach pracy nauczycielskiej w
czasach Komisji Edukacji Narodowej . . . 115
Broliai Feliksas ir Martymas Antipai, arba apie Tautinės edukacinės komisijos laikų
mokytojų darbo sunkumus. *Santrauka* . . . 129

PRIVATI ERDVĖ: SANTYKIAI ŠEIMOJE

Violeta Pansevič

XVII a. antrosios pusės – XVIII a. pomirtiniai turto inventoriai – Vilniaus miestiečių moterų kasdienybės istorijos šaltinis . . . 132

Posthumous Property Inventories of the Second Half of the Seventeenth and the Eighteenth Century: A Historical Source on the Daily Life of the Women of Vilnius. *Santrauka* . . . 161

Rita Regina Trimonienė

Sugyvenimas ir meilė. Jokūbo Nagurskio šeimos pavyzdys . . . 163

Concordance and Love. The Case of Jacob Nagórsky's Family. *Summary* . . . 177

Jolita Sarcevičienė

„Nieko negaliu nuveikti be tavo, širdelė, valios...“

Teresės Rachelės Sapiegienės laišakai vyrui Antanui Kazimierui Sapiegai . . . 178

There is nothing I can do without the will of my heart... Teresa's Rachel's Sapiežyna's Letters to her Husband Antoni Kazimierz Sapieha. *Summary* . . . 205

VAIZDAI IR ĮVAIZDŽIAI

Rūta Janonienė

Du vyrai smuklėje . . . 208

Two Men in a Tavern. *Summary* . . . 219

Lijana Birškytė-Klimienė

Šv. Onos – idealios žmonos, motinos ir senelės įvaizdis XVIII a. – XIX a.

pirmosios pusės Lietuvos katalikiškoje dailėje . . . 220

and Grandmother – in Lithuanian Catholic Art of the Eighteenth and the First Half of the Nineteenth Century. *Summary* . . . 265

Regina Jakubėnas

„Rozprawa Litwy z Polską“. O Jaśnie Oświeconą Księżniczkę Karolinę Katarzynę Radziwiłłównę . . . 268

„Lietuvos ir Lenkijos mūšis“ dėl jos šviesybės kunigaikštytės Karolinos Kotrynos Radvilaitės. *Santrauka* . . . 287

VYRAI IR MOTERYS RELIGINĖSE BENDRUOMENĖSE

Vaida Kamuntavičienė

Klauzūros ir neturto problema Kauno bernardinių vienuolyne . . . 290

The Issue of Enclosure and Poverty in the Convent of Bernardines in Kaunas. *Summary* . . . 307

Andrea Mariani

W stanie wdowim synogarliczym nieobrażonym krokiem postępowała. Jezuici w kręgu wdów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII i XVIII wieku . . . 308
Būdama vargšė našlė, ji žengė nuolankiai. Jėzuitai ir našlės Abiejų Tautų Respublikoje XVII–XVIII amžiuje. *Santrauka* . . . 336

Karolis Tumelis

Viešas reikalas? Bylos dėl impotencijos XVII–XVIII a. Vilniaus ir Žemaitijos katalikų konsistorijose . . . 337
A Matter of Public Concern? Impotence-Related Cases in the Catholic Consistories of Vilnius and Samogitia in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. *Summary* . . . 356

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1729 metų dienoraštis, iš lenkų kalbos vertė, įvadą ir komentarus parengė Jolita Sarcevičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021. – 484 [1] p.; 27 cm + 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM). ISBN 978-609-8183-90-0
Darius Vilimas . . . 360

Łukasz Wróbel. *Józef Jerzy Hylzen. Studium kariery magnackiej w XVIII wieku.* Toruń: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2022. – 402 p. ISBN 978-83-231-4607-0
Ramunė Šmigelskytė-Stukienė . . . 362

Asmenvardžių rodyklė . . . 366

Vietovardžių rodyklė . . . 380

„ROZPRAWA LITWY Z POLSKĄ” O JAŚNIE OŚWIECONĄ KSIĘŻNICZKĘ KAROLINĘ KATARZYNĘ RADZIWIŁŁOWNĘ

REGINA JAKUBĖNAS

Centrum Polonistyczne, Instytut Języków i Kultur Regionu Bałtyckiego,
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wileńskiego

Adnotacja: Artykuł jest poświęcony poetyckiemu utworowi pochwalnemu wydanemu z okazji zaślubin wojewodzianki wileńskiej księżnej Karoliny Katarzyny Radziwiłłówny (1740–1778) ze starostą chełmskim Stanisławem Rzewuskim (1737–1786). Utwór zatytułowany „*Rozprawa Litwy z Polską...*” napisany „imieniem Collegium Nieświeskiego” został wydany w 1758 roku w drukarni akademickiej w Wilnie. Dotychczas nie doczekał się szczegółowej analizy w literaturze przedmiotu. Druk został opatrzony ryciną przedstawiającą dwupolowy herb, symbolizujący połączenie dwóch rodów – Radziwiłłów i Rzewuskich. Fabuła utworu jest wzorowana na *Iliadzie* Homera i została zbudowana w postaci konfliktu Litwy z Polską o księżną Karolinę Katarzynę, którą Rzewuski zabiera Litwie, podobnie jak Parys porwał Helenę. Artykuł przedstawia analizę utworu zasługującego na uwagę ze względu na fabułę zbudowaną w postaci konfliktu Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną, przytoczenie postaci mitologii rzymskiej i greckiej, występujące opisy Nieświeża oraz posiadłości Rzewuskich, liczne nazwy geograficzne: Wawel, Kraków, Wiedeń, Dniestr, Wilia i inne. Ślub Radziwiłłówny z Rzewuskim został zaprezentowany jako związek równych sobie sławą i honorem osób, jako unia dwóch narodów, która ma wzmocnić potęgę militarną państwa.

Słowa kluczowe: Karolina Katarzyna Radziwiłłówna, Stanisław Rzewuski, poezja okolicznościowa, Wielkie Księstwo Litewskie, XVIII wiek.

Spśród polskojęzycznych utworów okolicznościowych wydawanych w oficynach wileńskich w II połowie XVIII wieku dość liczną grupę stanowią poetyckie utwory pochwalne napisane z okazji zaślubin przedstawicieli rodów magnackich i szlacheckich Wielkiego Księstwa Litewskiego. Przedstawiciele rodu Radziwiłłów często byli adresatami tego typu twórczości.

Uroczystości rodzinne przedstawicieli rodów magnackich, takie jak ślub, pogrzeb, urodziny, imieniny lub inne stawały się uroczystościami publicznymi. Brali w nich udział licznie zaproszeni goście, dygnitarze państwowi, dostojnicy kościelni oraz zwykli mieszkańcy. Zawierany związek małżeński zawsze miał swoją wartość określoną w pieniądzu oraz koligacjach. Wydawane drukiem utwory „z

okoliczności ich herbów” lub „w dożywotnią wchodzącym przyjaźń”, „na gody szczęśliwe złączonym domom”, w gruncie rzeczy odnosiły się do rodów, które zawierały przez małżeństwo „przyjaźń”¹.

Jednym z takich utworów poświęconych przedstawicielce rodu Radziwiłłów jest utwór zatytułowany *Rozprawa Litwy z Polską o zabraną do Polskiej Księżtwa Litewskiemu Jaśnie Oświeconą Księżniczkę Karolinę Katarzynę Radziwiłłównę wojewody wileńskiego i Hetmana Wielkiego Wojsk Litewskich Córę Jaśnie Wielmożnemu Jmści Panu Stanisławowi Rzewuskiemu na Olesku i Podhorcach &c: Hrabi: Chelmskiemu &c. Staroście Wojewody Podolskiego i Hetmana Koronnego Synowi zaślubioną rozsądkiem spólnej obojga Narodów sławy uczyniona: Od obowiązanego Fundatorskiemu Imieniowi Collegium Nieświeskiego Societatis JESU, przy należytych Weselnego Aktu powinszowaniu i niskim uprzejmości oświadczeniu, rytmem polskim OPISANA. W Wilnie w Drukarni J.K.M. Akad: Soc: JESU. Roku MDCCLIX. XIII. Dnia Miesiąca Czerwca². Rozprawa jest przechowywana w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, oprawiona w jeden tom z innymi drukami.*

Nie znamy autora czy autorów tego dzieła. Jak wskazuje sam tytuł, utwór został napisany imieniem *Collegium Nieświeskiego* i wydany w drukarni akademickiej w Wilnie w 1758 roku. Utwór został zatytułowany *Rozprawa [...]*, zaś w tytule nie określono gatunku literackiego, aczkolwiek można go zaliczyć do epitalamiów. Druk ten dotychczas nie doczekał się szczegółowej analizy w literaturze przedmiotu, choć niewątpliwie zasługuje na uwagę zarówno ze względu na fabułę zbudowaną w postaci konfliktu Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną, jak i licznie występujące postacie mitologiczne, świadczące o kulturze literackiej autora. Natomiast zasygnalizowano o tym utworze w publikacji *Polska poezja okolicznościowa Wilna II połowy XVIII wieku³*. Niniejszy artykuł został pogłębiony i poszerzony z uwzględnieniem nowszej literatury przedmiotu.

- 1 Zob. Bernadetta Manyś, *Uroczystości rodzinne w czasach Augusta III, (1733–1763)*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM, dr hab. Jana Jurkiewicza, Poznań, 2012, p. 254; Bernadetta Manyś *Uroczystości rodzinne w Wilnie w czasach*. Źródło: <https://repozytorium.amu.edu.pl> [dostęp: 15 03 2022].
- 2 *Na pokój Marmurowy*, Vilniaus universiteto biblioteka (dalej – VUB), Sygn. IV 31144 (2924423). Druk został zanotowany w bibliografii: Konstancja Čepienė, Irena Petrauskienė, *Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai 1576–1805. Bibliografija*, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1979, Nr. 2708, p. 414; 1758 r. [12] str. Z winietą i herbem z. Karol Estreicher notuje, in: *Bibliografia Polska*, Kraków, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządkiem Józefa Filipowskiego, 1915, t. XXVI, p. 427; *Rozprawa Litwy z Polską (1758)*, ob. Radziwiłłówna, Karolina Katarzyna.
- 3 Regina Jakubėnas, *Polska poezja okolicznościowa Wilna w II połowie XVIII w.* Skrypt dla studentów I stopnia kierunków humanistycznych, in: *XVIII a. II pusė Vilniaus lenkiškoji proginė poezija*. Mokomoji knyga pirmosios pakopos humanitarinių krypčių studentams, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021, p. 30–35. Źródło: <http://docplayer.pl/218289974-Polska-poezja-okolicznosciowa-wilna-ii-polowy-xviii-wieku.html>.

ROZPRAWA LITWY Z POLSKĄ
 O
 Zabraną do Polskię Księstw Litewskiemu
 JASNIE OSWIECONĄ KSIĘZNICZKĘ
 KAROLINĘ KATARZYNĘ
 RADZIWIŁOWNE
 Wojewody Wileńskiego i Hetmana Wielkiego
 Wóysk Litewskich
 Córę
 JASNIE WIELMOZNEMU Jmści PANU
 STANISŁAWOWI
 RZEWUSKIEMU
 Na Oleśku i Podhorcach &c: Hrabi: Chełmskiemu &c. Starosćie
 Wojewody Podolskiego i Hetmana
 Koronnego Synowi
 Zaślubioną
 Rozfądkiem spólnę obòyga Narodów flawy
 UCZYNIONA:
 Od obowiązanego Fundatorskiemu Imieniowi Col-
 legium Nieświńskiego *Societatis JESU*, przy nale-
 żytym Wesełnego Aktu powinszowaniu i niskim
 uprzejmości oświadczeniu, rytmem Polskim
 OPISANA.

w WILNIE w Drukarni J. K. M. Akad: Soc: JESU.
 Roku MDCCLIX. XIII. Dnia Miesiąca Czerwca.

1. Strona tytułowa druku. Druk jest przechowywany w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius), Sygn. IV 31144 (2924423).

Ślub Radziwiłłówny z Rzewuskim odbył się 13 czerwca 1758 roku w Nieświeżu. Data podana na stronie tytułowej „Roku MDCCLIX. XIII. Dnia Miesiąca Czerwca” została niepoprawnie zapisana. Zapewne jest to błąd drukarski i powinno być „MDCCLVIII” lub wydawca nie umiał napisać rzymskiej cyfry VIII i zapisał ją w ten sposób „IIX”. Rok 1758 jako rok wydania tego druku podają Marija Ivanovič i Karina Basiul w „XVIII a. Lietuvos knygos lenkų kalba. Kontrolinis sąrašas”⁴.

Główną bohaterką utworu jest Katarzyna Karolina Radziwiłłówna (1740–1778), córka Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki” i Urszuli Franciszki Wiśniowieckiej, młodsza siostra Teofila Konstancji Radziwiłłówny, późniejszej Morawskiej (1738–1807) – utalentowanej literatki, autorki *Diariusza podróży europejskiej w latach 1773–1774*, założycielki gabinetu historii naturalnej w Wilnie⁵ oraz ekscentrycznego Karola Stanisława Radziwiłła „Panie Kochanku” (1734–1790). Należy wspomnieć, że prababcią Katarzyny Karoliny była Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa⁶ (1634–1694), rodzona siostra króla Jana III Sobieskiego (1629–1696). Młodość Katarzyny Karoliny przypadła na czas rozkwitu teatru prowadzonego przez jej matkę Franciszkę Urszulę z Wiśniowieckich w Nieświeżu, w którym występowała w różnych rolach. Wydarzenia poprzedzające zawarcie związku małżeńskiego oraz sama uroczystość zaślubin zostały opisane w artykule Krystyny Maksimowicz⁷. Ceremonia ślubna była niezwykle uroczysta, choć matka Karoliny jej nie doczekała. Ślub odbył się w kościele jezuitów pod wezwaniem Bożego Ciała w Nieświeżu, zaś uczta na zamku. Cały Nieśwież był pięknie udekorowany. Na drodze prowadzącej z zamku do kościoła wojsko Radziwiłłowskie uczyniło paradę. Grobla i most przyzamkowy były illuminowane. Grała nadworna kapela i strzelano z armat. W uroczystości ślubnej wzięli udział znakomici goście. Drugiego dnia (14 czerwca) wieczorem wystawiono „Komedję Parysa”. Urządzono nawet zabawy myśliwskie. Uroczystości weselne trwały 9 dni i zakończyły się 21 czerwca. Dzięki związkowi Katarzyny Karoliny Radziwiłłówny i Stanisława Ferdynanda Rzewuskiego

4 XVIII a. Lietuvos knygos lenkų kalba. Kontrolinis sąrašas, sudarytojos Marija Ivanovič i Karina Basiul, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015, p. 375, Nr. 3669.

5 Katarzyna Król, Niepospolita kobieta. Teofila Konstancja z Radziwiłłów Morawska (1738–1807). Źródło: https://www.wilanow-palac.pl/niepospolita_kobieta_teofila_konstancja_z_radziwillow_morawska_1738_1807.html [dostęp: 24 02 2022].

6 Jan Jaroszek, Michał Kazimierz Radziwiłł h. Trąby (1635–1680), in: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej – *PSB*), t. XXX, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum, 1987, p. 292–299. Zob. też: Hanna Widacka, Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa. Źródło: https://www.wilanow-palac.pl/katarzyna_z_sobieskich_radziwillowa_siostra_krola.html [dostęp: 25 02 2022].

7 Zob. Krystyna Maksimowicz, Wokół ceremonii ślubnej Stanisława Ferdynanda Rzewuskiego z Katarzyną Karoliną Radziwiłłówną na zamku nieświeskim, in: *Rzeczpospolita domów. Zamki, dworki i pałace*, red. K. Krawiec-Złotkowska, Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2008, p. 175.

skoligaciy się dwa rody: wojewody wileńskiego i hetmana wielkiego litewskiego Michała Kazimierza „Rybeńki” oraz wojewody podolskiego i hetmana polnego koronnego Waclawa Rzewuskiego. Intercyza ślubna przewidywała uposażenie żony Rzewuskiego leżącymi na Ukrainie dobrami: Pohrebyszcze, Międzyrzecz i Białe Jezioro (dawne dziedzictwo Wiśniowieckich), obejmującymi łącznie 39 miast, miasteczek i wsi i przynoszącymi 100 tys. złp. rocznej intraty. Zaraz po ślubie z Radziwiłówną ojciec przekazał Rzewuskiemu dobra targowickie na Wołyniu (1 miasto i 9 wsi). Prócz tego otrzymał Rzewuski wraz z żoną okazałe kwoty w gotówce⁸.

Możliwe, że utwór ten został wręczony nowożeńcom podczas uroczystości ślubnej wraz z innymi panegirykami okolicznościowymi, które zgodnie z tradycją wręczano w Kościele katolickim na zakończenie uroczystości⁹. Mógł też być wygłoszony podczas uczty weselnej wraz z innymi licznymi mowami¹⁰. Z okazji zawarcia związku małżeńskiego Radziwiłówny z Rzewuskim w 1758 roku w Wilnie, w pałacu marszałka Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego Adama Brzostowskiego odbyła się jeszcze jedna uroczystość – wydano bal, który był połączony z obchodami dnia urodzin wojewody wileńskiego Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki”¹¹.

Druk poprzedzono herbem złożonym: w lewym polu został przedstawiony herb Radziwiłłów *Trąby*, zaś w prawym – herb Rzewuskich *Krzywda*, natomiast nie zawiera on krótkiego rymowanego utworu, który nawiązywałby do heraldycznego przedstawienia, jak to czasami miało miejsce w tego typu drukach. Druki takie były poprzedzone stemmatem – kompozycją słowno-wizualną składającą się z ryciny oraz z umieszczonego poniżej wiersza. Zarówno wiersz, jak i rycina nawiązywały do herbu osób, do których był adresowany utwór. Herb Radziwiłłów i Rzewuskich na odwrocie strony tytułowej wieńczyły dwie korony.

Kasper Niesiecki tak oto opisuje herb Radziwiłłów: „W polu białym trzy czarne myśliwe trąby, oprawne w cztery strefy, każda z nich złota, z nawiązaniem złotem, końcami cieńszymi wszystkie się schodzą; na hełmie jedni kładą dwie trąby myśliwe zakrzywione do góry, z których lewa czarna, a prawa złota; inni zaś pięć piór strusich”¹². Herb Rzewuskich u Niesieckiego został opisany w następujący sposób: „W błękitnym polu podkowa biała, w podkowie cały krzyż jeden, nad

8 Zbigniew Anusik, Stroynowski Andrzej, *op. cit.*, p. 162.

9 Bernadetta Manyś, *op. cit.*, p. 251.

10 Krystyna Maksimowicz, *op. cit.*, p. 178.

11 Pisze o tym Bernadetta Manyś powołując się na *Diariusz* Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki”. Zob.: Bernadetta Manyś, *op. cit.* p. 122.

12 Kasper Niesiecki, (1684–1744), *Herbarz polski podług Niesieckiego, treściwie ułożony i wypisami z późniejszych autorów, z różnych akt grodzkich i ziemskich, z ksiąg i akt kościelnych oraz z dokumentów familijnych powiększony i wydany przez K. Łódzia-Czarnieckiego*. Gniezno, nakładem autora, drukiem J. B. Langiego, 1875–1881, t. 1, p. 111. Źródło: <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/1622/edition/1696/content> [dostęp: 20 03 2022].

2. Herb złożony Radziwiłłów i Rzewuskich. Druk jest przechowywany w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius), Sygn. IV 31144 (2924423).

podkową drugi, ale niezupełny, bo pół krzyża nie dostaje od prawej strony tarczy. Na hełmie trzy pióra strusie”¹³.

Druk wraz ze stroną tytułową i ilustracją liczy 12 stron nienumerowanych i składa się z trzech części nazwanych *Rytmami*. Dwa pierwsze *Rytmy* liczą po 4 strony, zaś ostatni – nieco ponad dwie. Utwór został napisany trzynastozgłoskowcem. Głównym tematem jest konflikt Litwy z Polską o zabraną księżniczkę. Oprócz personifikacji Litwy i Polski występują w nim postacie z mitologii greckiej i rzymskiej. W I części (*Rytmie*) zatytułowanej „Skarga żalującej się Litwy na Polskę o Jaśnie Oświeconą Księżniczkę”, Litwa nawołuje do płaczu mieszkańców, domy oraz pola z powodu zabrania księżniczki przez Rzewuskiego, bo „piękną nam Panią biorą”. Ten żal autor porównuje do żalu postaci mitycznych – Niobe¹⁴, Ceres – rzymskiej bogini płodności i rolnictwa – matki Prozerpiny porwanej przez Plutona i postaci biblijnej Jeftego, oplakującego swoją córkę¹⁵. Wymienione postacie są symbolem rozpacz i bólu. Środowisko jezuickie często wykorzystywało postacie z literatury antycznej i mitologii pogańskiej w celach realizacji moralistyczno-wychowawczej koncepcji kultury, zgodnie z zasadami czytania tradycji antycznej Antonio Possevino, dzięki któremu postacie mitologiczne zaczęły figurować jako symbole, np. Pallada – mądrości, Mars – wojny, Apollon jako opiekun sztuki. W świetle jego zaleceń postacie mitologiczne stały się również personifikacjami przedstawiającymi cnoty i pojęcia moralne¹⁶. Autor też odwołuje się do bohaterki *Iliady* Homera – Hekuby¹⁷, żony Priama. Polska „Panią bierze”, a Litwa zapowiadała jej sławę i już „liczyła krzesła” w Senacie dla jej pięknych wnuków.

Litwa wysłała swojego młodzieńca do Nieświeża, by ten stawił się przed hetmanem Radziwiłłem i Karoliną i oświadczył jej, iż „wniść z nią w zrękowiny” – taka jest Boża wola. W krótkim opisie Nieświeża autor odwołuje się do historii zamku Radziwiłłów – „starego gniazda orłów”, co stanowi nawiązanie

13 *Ibid.* p. 62. Źródło: <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/1622/edition/1696/content> [dostęp: 20 03 2022].

14 Niobe (łac. *Niobe, Nioba*), była wedle mitologii greckiej córką lidyjskiego Tantalą, żoną króla Teb Amfiona, której dzieci zostały uśmiercone przez Artemidę i Apollina. Została zamieniona przez Zeusa w płaczącą skałę. Jest potocznym symbolem matki rozpaczającej po stracie swych dzieci. Zob.: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997, p. 756; Idem, *Słownik symboli*, Oficyna Wydawnicza Rytm, 2015, p. 214.

15 Sdz. II, 34–40.

16 Ewelina Drzewiecka, „Personifikacja cnót obłubieńców w emblematycznym epitalamionie staropolskim na przykładzie utworu *Sphinx Samosonica...* z 1628 roku”, in: *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ Nauki Społeczne*, nr 14 (3/2016), p. 33.

17 Hekuba, Hekabe – postać z „Iliady” Homera. W mitologii greckiej królowa Troi. Główna żona króla Troi Priama, matka m.in. Hektora, Parysa, Kasandry. Losy jej i jej rodziny stanowią ponadto temat tragedii Eurypidesa (*Hekuba, Trojanki*). Postać Hekuby od czasów *Iliady* stanowi w literaturze wzorzec matki bolejącej, symbol nieszczęścia, rozpacz, bólu. Podobnie w *Meta-morfozach* Owidiusza jest symbolem bolejącej matki, która traci swoje dzieci. Źródło: <https://encyklopedia.interia.pl/sownik-bohaterow-literackich/news-hekuba-hekabe,nId,2223894> [dostęp: 20 01 2022].

3. Rytm I. Skarga zaŃującey się Litwy. Druk jest przechowywany w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius), Sygn. IV 31144 (2924423).

do herbu Radziwiłłów „Trąby”, oraz wspomina fundatora kościoła i klasztoru jezuickiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotkę”¹⁸, który rozbudował zamek nieświeski:

„Gdzie piękny Nieśwież leży orłów gniazdo stare
 Warowne wałem zamki, toż kędy ofiarę
 Niekrwawą święty kapłan sprawuje, świątnica,
 I ta, co Jezuity chowa okolica,
 Piękne Sierotki dzieło, barkiem w Niebo bije,
 Usza murowne miasto cicha woda myje;
 Tam poważną przemową powitaj Hetmana,
 Książęcia Radziwiłła przeważnego Pana, [...]”

Ów wysłany do Nieświeża młodzieniec został nazwany synem Latony, czyli Apollinem¹⁹. Następnie wierszopis zwraca się do grodu Giedymina, zamku wileńskiego – „dziedziny Palemonów”, wyrażając żal, że „Polska w Księżnie zabiera, skarb twój niespożyty”.

„[...] O zamku wysoki,
 Co patrzysz na Wilią! Wileńska dolino,
 Poczuj się Palemonów wždy stara dziedzino!
 Patrz jakie piękne sławy, i cnót depozyty
 Polska w Księżnie zabiera, skarb twój niespożyty. [...]”

Z wileńskich budowli wierszopis wymienia „silne wieże” – być może wieże zamku Giedymina – oraz „Cerkiew Soborną”, która „świętymi popiołmi pozorna Jagiellończyka swego”. Zapewne chodzi o Katedrę wileńską pod wezwaniem św. Stanisława i św. Władysława, w której spoczywają szczątki króla Polski i wielkiego księcia litewskiego Aleksandra Jagiellończyka²⁰. Litwa nie może się pogodzić z niesprawiedliwym wyrokiem bogów, gdyż Polska w Radziwiłównie zabiera jej „pięknej sławy i cnót depozyty”, osierocając w taki sposób Litwę. Litwa utożsamia siebie z nieszczęśliwą matką, zaś zasługi Radziwiłłów dla Litwy zostały porównane

18 Henryk Lulewicz, Radziwiłł Mikołaj Krzysztof, in: *PSB*, t. XXX, p. 357.

19 Apollo i Artemida – bliźnięta, dzieci Zeusa i Leto (Latony), bóg Słońca i bogini Księżycy, strzelający niechybnie z łuku, dawcy nagłej śmierci. Zob.: Władysław Kopaliński, *Słownik symboli*, p. 18.

20 Tomas Venclova, *Wilno. Przewodnik*, Wilno: R. Paknio leidykla, 2002, p. 85.

do zasług Romulusa²¹ dla Rzymu i Likurga²² dla Sparty: „Rzym ze Spartą niech powie, czy tyle ta Likurgu, tamtem Romulowi winien, ilem ja winna temu imienio-wi”. Litwa wzywa Litwinów do boju o księżnę „Do koni niezwalzone Palemona plemię!”, zaś kobiety litewskie „jeśli w was nie stygnie żywa krew Palemona” – do przyodziania kiru na znak żałoby z tego powodu, że księżniczka opuszcza Litwę. *Rytm I* kończy się nawoływaniem Litwinów do walki: „uzbrojon stalną Litwin blachą w pogoń idzie”, z której Polska nie ujdzie na sucho, gdyż Litwa grozi prze-laniem krwi: „wre po żyłach krew ciepła: albo ją wyleję, lub też twoją Polaku – stój! Zacniem turnieje”. W utworze tym nie znajdziemy często występujących w poezji nuptialnej licznych czynów bohaterskich dokonanych przez słynnych przodków nowożeńców, wymiany zasług rodu, z którego się wywodzą, odwołania się do ich statusu społecznego, koligacji i powiązań z innymi wpływowymi rodami. Świetność rodu została tutaj ukazana nie poprzez wyliczanie zasług przodków i wspomnienie licznych jego przedstawicieli. Jedynym odwołaniem się do świetności rodu, nie licząc epitetów, jest kilkakrotne przypomnienie legendarnego przodka Radziwiłłów – Palemona oraz zdanie w części III o tym, że rody Rzewuskich i Radziwiłłów są znane w krajach europejskich.

W części II zatytułowanej *Radość Polski i odpowiedź Litwie o Jaśnie Oświeconą Księżniczkę. Rytm II* następuje opis przygotowań Polski do powitania księżniczki:

„Tak ty Polsko staw bramy, huczne szykuj działa;
Radziwilankę wiezie Rzewuski; więc cała
wysil się, by ta była zacnie przyjęta,
Wydźcie krasne chłopięta, w szyk stańcie dziewczęta”.

Polska oczekuje na przybycie księżniczki: nazbierała kwiecia nad Dniestrem, co może być aluzją do posiadłości Rzewuskich, splotła wianek z ziół polnych. Wierszopis przedstawia opis przyszłego miejsca pobytu księżnej. Pod względem przepychu posiadłości przyszłego małżonka, których nazwy nie zostały wymie-nione, nie ustępują posiadłościom radziwiłłowskim. Na Radziwiłłównę czeka

21 Romulus [łac., „Rzymianin”], mityczny założyciel i heros eponimiczny Rzymu; syn Marsa i we-stalki Rei Sylwii; wnuk króla m. Alba Longa – Numitora, pozbawionego władzy przez Amuliu-sza; bliźni brat Remusa; bracia po urodzeniu zostali z rozkazu Amuliusza wrzuceni do Tybru; cudownie uratowanych wykarmiła wilczyca, po czym wychował pasterz Faustulus; dorósłszy, przywrócili władzę Numitorowi, następnie założyli Rzym; w trakcie wytyczania granic miasta Romulus rozgniewany na brata pozbawił go życia. Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Romulus;3968707.html> [dostęp: 21 01 2022].

22 Likurg – domniemany twórca ustroju archaicznej Sparty; wg Herodota zreformował urząd spartań-ski, czerpiąc wzorce z miast kreteńskich; późniejsza tradycja wiązała Likurga raczej z królem Charil-losem z rodu Eurypontydów; starożytni wierzyli, że stworzył podział terytorialny Sparty, jej gł. orga-na władzy i system wychowania (agoge); obecnie niektórzy historycy negują historyczność postaci Likurga. Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Likurg;3932583.html> [dostęp: 21 01 2022].

R A D O S C
Polski i odpowiedź Litwie
O Jaśnie Oświeconą Księżniczkę
RYTM II.

Milczycie? czy was wdzięczna nie doszła nowina?
 Czy radość ferce tłumi: w słowach się zaczyna?
 Piękną nam Pánią wiozą; Ludzie, domy, pola
 Radošne nòccie piešni. Skacz łako, łkacz rola.
 Sarmato, co z Kárpátkièy pijesz wisly wodę,
 Weż ná tryumf, jáką chceš, i od kogo modę.
 Czy jáko dumny Bábel wziął Semiramidę,
 Kiedy bába otroki zwálczyła nie wtydę;
 Czy ják zámki Látyná z pobožnym Trojánem
 Láwinia witały: brzmia wáły kartánem;
 Czy ják Tarpeyskie grody pyšne w pompe stáły
 Máryuszá, gdy z więźniem Jugurta czekáły;
 Lub jáką zjęte dumá, pokázáły chlubeę,
 Gdy drugi Rzymški Hetman wiódł ná tryumf Jubę:
 Ták ty Polsko staw bramy, huczne szykuy działá;
 RADZIWIŁANKĘ wieźcie RZEWUSKI; więc cáłá
 Wyšil się by ta była przezacnie przyjętá,
 Wydźcie krasne chłopięta, stáncie w szyk dziewczętá.
 Lecz cóž to, rzecze Polka, gđdziez ta zaena Pániá
 Nie ták syty jelonek, álbo smáglá łáni
 Zdroju pragnie żywego, nie ták szczęšny zorzy
 Zeglarz pátrzy po niebie, gdy mu się nie sporzy.
 Nie ták ranney jutrzeńki gonicie nieprzeštánny,
 Gdy nu moc drogę trudni, ják ja lubey Pányy
 W moję zowię gránice. Wszytko już gotowo.
 Byway sam Hetmanicu z Còra Hetmanowá.
 Jużem ja róż ná drogę wtydnych nárzucála,
 Już wonnegom nád Dniestrem kwiecia názbierála,
 Dáwnom dla niey ze zlotá utkáłá komotkę,
 Dáwnom ná wianek ziółá z pól szczykáłá wiotkę.
 Bo ná cóž pod ciężkiemi z Indyi perlami
 Nie duže stęka dziewczę; subtelny czubámi
 Nie piškneimi włos tłoczac: Pałac pyšny stoi,
 Blyszczá się zloté lištwy u litych podwoi,
 Nieba tyka wierzchołkiem wieža w dách troištá,
 U zlotych žiewa progów krawędź pozłócištá,

B

Krze-

4. Rytm II. Radość Polski i odpowiedź Litwie. Druk jest przechowywany w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius), Sygn. IV 31144 (2924423).

zamek, którego wieża „nieba tyka wierzchołkiem”, a w nim „krzesła z słoniowej kości Dedal²³ ciosał sztuczny”, zaś sufit w zamku „na stalnym pawimencie” „rył ubogi” Mulciber – bóg ognia i rzemiosł metalurgicznych²⁴, a „na oponach²⁵ Arachne²⁶ żywy tkala dziwy”. Obrazy wytkane w zamku przez mitologiczną księżniczkę Arachne przypominają jego słynne dzieje: „tu Radziwiłł bitnego Szweda bierze w łyka. Tu inny na Moskala ima się do korda...”. Na przybycie księżniczki oczekują miasta – Lwów, Warszawa, Kraków, Kamieniec i pola nad Dniestrem, Bugiem i Wisłą zdobione przez boginię vegetacji i urodzajów oraz boginię kwiatów i wiosny: „co pięknie przyodziła Ceres²⁷ je kłosista i co ozdoby Flora²⁸ dodała kwiecista”. Polska stęskniona czeka na księżniczkę, której wciąż nie ma, więc zaczyna się burzyć przeciwko Litwie: „Czy mi Litwa nie życzy, Panią gnuśna trzyma? Czyli zazdrośna kraina która ją ima?” Wreszcie za górą słychać hejnał. Przybycie księżniczki ogłaszają muza poezji Kaliopa, muza historii Klio i patron wieszczów Apollo:

„Kaliopa²⁹, zdami się, w takt gorgi wywodzi,
Klio³⁰ na gęśli brząka. Echo się rozchodzi
Po gaju jaworowym z bliskiego pagórka,
Apollo³¹ na nim z Muzmi. Jedzie mówią Córka
Radziwiłła Hetmana, co w Litwie rej wodzi,
Sława mądrych dzieł jego tak daleko zachodzi”.

23 Dedal (Dajdalos) – w mitologii rzymskiej architekt, wynalazca, ojciec Ikara, który wybudował labirynt na Krecie dla Minosa. Zob. Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Londyn: Wydawnictwo Puls, 1992, p. 154–155.

24 Pierre Grimal, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2008, p. 360.

25 Opona – dawniej zasłona. Zob. *Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego*. Źródło: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/opona;5466909.html> [dostęp: 28 03 2022].

26 Księżniczka Arachne według mitologii greckiej tkala tak pięknie, że bogini Atena stanęła z nią do zawodów. Zob. Jan Parandowski, *op. cit.*, p. 44. Źródło: <http://biblioteka.kijowski.pl/parandowski%20jan/jan-parandowski-mitologia.pdf> [dostęp: 25 01 2022].

27 Ceres – w mitologii rzymskiej italska bogini vegetacji i urodzajów, żniwa, ziarna, rolnictwa; odpowiedniczka gr. Demeter. Źródło: [http://encyklopedia.naukowy.pl/Ceres_\(mitologia\)](http://encyklopedia.naukowy.pl/Ceres_(mitologia)) [dostęp: 21 01 2022].

28 Flora – rzymska bogini kwiatów i wiosny, uosobienie siły życiodajnej, dzięki której przyroda rozkwita. Zob.: Pierre Grimal, *op. cit.*, p. 104.

29 Kaliopa – Kalliope („Pięknolica”, *Καλλιόπη Kalliópē* „o pięknym głosie”, łac. Calliope) – w mitologii greckiej muza poezji epickiej. Pierre Grimall, *op. cit.*, p. 170.

30 Klio („Głosząca sławę”, „Sławiaćca”; gr. Κλειώ Kleiō, od gr. κλέος „sława”, κλείειν „wsławiać”, łac. Clio) – w mitologii greckiej muza historii. Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, p. 544.

31 Apollo – najpiękniejszy z bogów, patron wieszczów, śpiewaków, poetów, bóg muzyki i poezji, kapelmistrz orkiestry na Olimpie, Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Londyn: Wydawnictwo Puls, 1992, p. 46–48.

Miasta również witają Radziwiłłównę: „Huczą na Pean działa w Kamieńcu skalistym, Lwów w Cerkwi swej sobornej ogniem tchnie rzęsiwym”. Księżniczce towarzyszy liczna niezwykle okazała drużyna. Nie tylko bogaty orszak świadczy o potędze rodu, ale też dobre imię Radziwiłłów, ich honor i zasługi:

„Sześć hajdów pozłocistej waruje lektyki,
 Sześć dorodnych rze koni, białe w niej woźniki.
 Za karocą, sto jucznych wielbłądów leniwie
 Sprzęt złoty ledwa dźwiga, pot ciecze po grzywie.
 Ładowne bogatemi dyjamenty skrzynie,
 Oś w kawalce kruchoczą, a w sporym sakinie
 Złotogłów się nie mieści. Płasz Tyrski na samej
 Sajan też z materii złotem przetykanej.
 Idą z nią Radziwiłłów niezliczne ozdoby,
 Imię, honor, zasługa; wszystko przedniej proby”.

Następnie autor opisuje cnotę, urodę i cechy umysłu bohaterki i adresatki utworu. Jej wdzięczny uśmiech porównuje do uśmiechu greckiej muzy komedii i poezji pasterskiej, opiekunki hodowli Talii³². Dowcip ma większy niż u dziewiczej bogini pokoju Pallady, jest uosobieniem mądrości jak Atena³³. Podkreśla jej piękno: usta koralowe, twarz zdobi rumieniec, „gracja czoło trzyma”. Porównuje do nimfy z siwego Dniepru, do nimf leśnych – driad³⁴, do Charyt³⁵ czyli Gracji – bogiń pogodnego wdzięku i radosnych uroków, nazywa ją „wielką córą” bogów.

Opis pana młodego nie został przedstawiony w utworze. W osiemnastowiecznych epitalamiach wydanych na Litwie opisy urody pana młodego w zasadzie nie są spotykane. Podkreślano sławę przodków, świetność rodu, umysł, cechy charakteru, zasługi dla ojczyzny, natomiast w przypadku panny młodej zazwyczaj podkreślano pochodzenie, znamienitość rodu, walory osobiste oraz eksponowano urodę³⁶. W tym dziele autor również przede wszystkim skupia się na opisach walorów panny młodej i potęgi jej rodu. Polska zaprasza Radziwiłłównę na Wawel, „w stare mury Kraka” i raduje się tym, bo Radziwiłłowie nieraz „się wiązali” z Polakami, a Polska Korona czciła „piękne Radziwilanki”:

32 Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1991, p. 1165.

33 *Ibid.*, p. 59. Atena – córka Zeusa.

34 Jan Parandowski, *op. cit.*, p. 96.

35 *Ibid.*, p. 64–65.

36 Asta Vaškelenienė, XVIII a. Lietuvos dvikalbis epitalamijas: proginis leidinys, dedikuotas Karoliui Stanislovui Radvilai ir Teresei Ževuskai, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, Nr. 50, sudarė ir parengė Ona Dilytė-Čiurinskienė, redagavo Irena Daugirdaitė-Rekašienė ir Ona Dilytė-Čiurinskienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 123.

„Jedź z Litwy do Polaków wszak nie raz tu były
Piękne Radziwilanki, nie raz Radziwiły
Z Polaki się wiązały, wszak w Polskiej Koronie,
Czcila Radziwilanek Polska z Litwą skronie”.

Polska dostrzega, że „niezmiernie sierzdzita” Litwa grozi polskiemu tronowi i pyta o księżnę, więc Polacy postanawiają nawoływać do obronnej walki z Litwinami: „do koni Lecha plemię”. Jednak niechętnie podejmują tę walkę, nie chcą podnieść miecza na Litwinów, bo to są „braty”. W takich nastrojach obie strony stają do wojny.

„Lecz cóż to? Gawiedź jakaś od litewskiej strony,
Dobyte niesie szable na Polskie Trony?
Owa! Źle tu Polacy! My sobie gadamy,
Ano trwoga w Saguncie Annibal u bramy.
Słuchajcie, Ono Litwa niezmiernie sierzdzita
O tę nam Panią grozi, o nią z trzaskiem pyta [...].
[...] Do koni **Lecha syny!** Dalej młodzi mężna,
Stań w kroku Litwinowi Polaku układny,
Pójdzie w nogi, wzięwszy raz po głowie nieładny.
Dobrze, nie chętnie idziem, bo na nasze braty.
Cóż czynić? O rzecz idzie, o łup tak bogaty”.

W III części (*Rytmie*) utworu zatytułowanej „SŁAWA spólna obojgu narodów, Litwę z Polską jedna. Więc przy wzajemnej radości wieczna zgoda o Jaśnie Oświeconą Księżniczkę. Rytm III” Polska szykuje się do wojny.

Następuje opis uzbrojonych wojsk różnego rodzaju, gotowych do walki. Bogini Bellona³⁷ dmie w surmy, wyją działa, armaty, bóg wojny Mars szykuje rajtarów³⁸ i huzarię uzbrojoną w kirysy. Janczary³⁹ i „gwardacy” są chętni walki, ale hetmani po obu stronach nie podają znaku do bitwy, jakoby obie strony wyraziły zgodę na pokój. Obie strony uświadamiają, że Litwin ma przyłożyć do szyi Polaka szablę, którą walczy z wrogiem, do szyi brata, z którym dawno się zjednoczyli i pokonywali wspólnych wrogów. Tym mieczem „prawiej by było bić nieprzyjaciół” wspólnie z Litwinami:

37 Bellona (Duelona, Duellona) – w mitologii rzymskiej *bogini wojny, utożsamiana z grecką Enio*; wyparła boginię Nerio jako towarzyszkę Marsa; przed jej świątynią na Polu Marsowym w Rzymie dokonywano aktu wypowiedzenia wojny ludom, których ziemie nie graniczyły z państwem rzymskim. Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bellona;3875807> [dostęp: 2022 02 18].

38 Rajtar – żołnierz najczęściej jezdny uzbrojony w broń sieczną; Źródło: Stanisław Bąk, Franciszek Pełpowski, Maria Renata Mayenowa, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PAN, 1966. Źródło: <https://spxvi.edu.pl/indeks/haslo/6203>, [dostęp: 18 02 2022].

39 Janczar – dawniej żołnierz wyborowej piechoty tureckiej, tworzonej z poturczonych chrześcijan. Źródło: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/janczar;5435721.html> [dostęp: 15 03 2022].

Czy to nimfa z śiwego Dniepru? z Charyt która?
 Czyli z poważnych Dryad? Wielka Bogów còra?
 Jedź cna Pani na Wawel w stare Kraka mury,
 Ryte nie lądajaką ręką tam marmury,
 Zámki też i pamiętne możnych Królów groby,
 A náywięcy z świętego Pásterza ozdoby,
 Co go zjadła owieczka przy Ołtarzu dławi,
 Jego w kształtney świątnicy każdy teraz sławi.
 Jedź z Litwy do Polaków wszák nie raz tu były
 Piękne RADZIWIŁANKI, nie raz RADZIWIŁY
 Z Poláki się wiązały, wszák w Polskię Koronie,
 Czciłá RADZIWIŁANEK Polka z Litwą skronie,
 Lecz còż to? gáwiedz jákas od Litewkicy strony.
 Dobyte nieście száble na Polkie Tryony?
 Owa! zle tu Polacy! my sobie gádamy,
 Ano trwoga w Saguncie Annibal u bramy.
 Słuchajcie, Ono Litwa niezmiernie śierdzita
 O tę nam Panią grozi, o nią z trząkiem pyta.
 Co ná Teukry z Lédzianką przywódl Pryamowicz,
 To wam mówi, z tą Księżną wniósl dziś Hetmánowicz,
 Ey còż mi sarkac bédziesz dumo niepotężna?
 Do koni Lecha syny! Daley młodzi męzna,
 Stań w kroku Litwinowi Poláku układny,
 Pòydzie w nogi, wziáwfszy raz po głowie nieładny.
 Dobrze, nie chętnie idziem, bo ná náfce braty.
 Còż czynić? orzec idzie, o łup tak bogaty.
 Dobrze nam bierka padnie, choć z placu zeydziemy,
 Kiedy pierśmi náfzemi Panią záfsoniemy.

S Ł A W A

Spólna cboygu národów, Litwę z Polką jedna.
 Więce przy wzajemney radości wieczna zgoda
 O Jáśnie Oświeconą Księżniczkę.

RYTM III.

Còż to jest: w głosne kotły ná potęgę biją?
 W furmy dmic zła Bellona, spizne działa wyją?
 Mars ognisty ztąd i ztąd szykuje Raytary,
 Walczne pod kiryśiem poca się Uzary,
 Armatmi mościznemi zięmiá zbita jęczy,
 I tym się tylko strona tá i tamta męczy;

Zc

5. Rytm III. Sława spólna obojgu narodów. Druk jest przechowywany w Dziale Starodruków Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego (Vilnius universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius), Sygn. IV 31144 (2924423).

„Mnie, rzecz Litwa, w sercu żal niezmierny kole,
 Że mi Radziwilankę Polska bierze chciwa.
 Ja stawam, Polska mówi, k potrzebie chętniwa.
 I więcze to przyczyna wojny sprawiedliwa?
 O to się Litwa dąsa, a Polska gniewliwa
 Przeciw niej idzie w zbroi? Miecz im w ręku goły
 Coby nim prawiej duże bić nieprzyjacioły?
 Tęż to szablę, co liczne cudze wojska trwoży,
 Litwin Polaka wzajem do szyje przyłoży?
 Brat bratu, co się dawno na to zjednoczyli,
 Spólnie nieprzyjacioły by wespołek bili?”

Autor zadaje pytanie, czyżby ma dojść do wojny domowej w obliczu zagrożenia ze wszystkich stron:

„Owa: ztąd zły Pohaniec patrzy na Kamieniec;
 Ztąd nam nie dobrze wróżyło o gościu od Nieniec;⁴⁰
 W Domu Rusin zgreczały już ci nas i gnębi[...].”

Czyż powodem do tej wojny ma być to, że Rzewuski bierze piękną Radziwiłównę? Nawet nieba się ucieszyły na wieść o tym związku: gdy Merkury objawił tę nowinę, siedzący z bogami na złotym tronie Jowisz powstał wraz z całą drużyną. Wszyscy z radością uznali, że Radziwiłówna „nasze to plemię Księżna i nasze to Panie”. Od Wiednia po Lizbonę wszyscy znają ród Rzewuskich, zaś „po tronach” są „ślady” imienia Radziwiłłów. Dochodzi do zawarcia zgody między Litwą a Polską, obie wołają, że łączą się dwa wielkie domy i dwa wielkie narody. Związek małżeński Radziwiłówny z Rzewuskim jest związkiem „równym w sławie” zawierany z woli bogów i dla dobra samych rodów, gdyż jest to połączenie się sił Marsa, które zapewni sławę i moc obu narodom. Litwini jednoczą się z Polakami przeciwko wspólnym wrogom pod hasłem: „Bój się złączonych Marsa sił wrogu wszelaki”, „[...] dwa wielkie narody, z tej unii wieczna urosnie moc i sława”. Następuje pojednanie, Litwini składają broń, witają Polaków. Utwór kończy się wiwatowaniem na cześć państwa młodych. Wiwatują też Dniepr i Wilia, a Karpaty od strony Węgier winszują tego związku Litwie i Koronie. Utwór kończy się prośbą do Pana Boga o długie lata życia dla państwa młodych oraz prośbą do Matki Bożej Jasnogórskiej Królowej Polski o opiekę, o błogosławieństwo w pozyskaniu „krzesel wysokich w ojczyźnie”, o długie lata życia i doczekanie się pięknych wnuków „użytych Ojczyźnie”. Epitalamia zazwyczaj kończyły się typowym dla prywatno-publicz-

40 Być może chodzi o Niemcy, a nie o Nieńców.

nej poezji okolicznościowej życzeniem doczekania licznych potomków, co było charakterystyczne zarówno dla tradycji antycznej, jak i nowożytnej⁴¹.

Wbrew zapowiedziom i życzeniom losy tego związku małżeńskiego nie ułożyły się dobrze. Z racji swojej działalności Rzewuski długie lata spędził na emigracji, co stało się powodem do praktycznej separacji małżonków. Mimo posiadania znacznego majątku Rzewuski przez całe życie pozostawał w kłopotach finansowych, zaciągał liczne długi. Karolina Rzewuska przez dłuższy czas rozpaczliwie zabiegała, by odzyskać utracony majątek zajęty przez wierzycieli⁴². Zrujnowaną materialnie siostrę i jej dzieci wspierać musiał Karol Stanisław Radziwiłł „Panie Kochanku”, który na własny koszt kształcił synów Rzewuskiego i dbał o ich karierę polityczną. Z małżeństwa z Katarzyną Karoliną z Radziwiłłów (1740–1778) Rzewuski pozostawił synów: Adama Wawrzyńca i Seweryna oraz córki: Franciszkę, Annę i Teofilę oraz prawdopodobnie Karolinę⁴³.

Zakończenie

Druk okolicznościowy z okazji ślubu Karoliny Katarzyny Radziwiłłówny i Stanisława Rzewuskiego jest utworem poetyckim świadczącym o tradycji literackiej tego okresu, o obyczajach ówczesnych elit. W tym utworze wydarzenie o charakterze prywatnym – ślub Karoliny Katarzyny Radziwiłłówny ze Stanisławem Ferdynandem Rzewuskim uzyskał rangę wydarzenia publicznego, zwłaszcza ze względu na status społeczny przyszłych małżonków – przedstawicieli dwóch wpływowych w Rzeczypospolitej rodów, a nawet wydarzenia historycznego. Wierszopis w imieniu Litwy i Polski przedstawia szczegóły dotyczące niektórych realiów tego wydarzenia, a jednocześnie przywołuje postacie mitologii rzymskiej i greckiej, które w nim uczestniczą, opisuje miejscowości – Nieśwież, posiadłości Rzewuskich. W utworze występują liczne nazwy geograficzne: Wawel, Kraków, Wiedeń, Dniestr, Wilia i inne. Autor wychwala urodę i cnoty narzeczonej, podkreśla jej pochodzenie, natomiast w przypadku narzeczonego opisuje okazałość posiadłości jego rodu. Rozwinięta fabuła została przedstawiona w postaci konfliktu Litwy z Polską o księżniczkę – skarb Litwy, którą zabiera Polska. Fabuła, którą posłużył się anonimowy autor, była często wykorzystywana w piśmiennictwie okolicznościowym Wielkiego Księstwa Litewskiego, gdy Korona „zabierała” mieszkańca Litwie⁴⁴. Tę konwencję stosowali autorzy wierszy okolicznościowych z okazji zawarcia litewsko-polskich

41 Asta Vaškeliene, XVIII a. Lietuvos dvikalbis epitalamijas: proginis leidinys, dedikuotas Karoliui Stanislovui Radvilai ir Teresei Ževuskai, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, Nr. 50, p. 123.

42 Zbigniew Anusik i Andrzej Stroynowski, *op. cit.*, p. 162.

43 *Ibid.*, p. 162.

44 Magdalena Ślusarska, Felicjan Wykowski (1728–1784) – zapomniany poeta z wileńskiego środowiska pijarów litewskich, in: *Napis. Tom poświęcony literaturze okolicznościowej i użytkowej*, 1999, Seria 5, p. 62.

związków małżeńskich. Konflikt opisany w utworze przypomina konflikt z „Iliady” Homera: „Co na Teukry z Ledzianką przywiódł Pryamowicz”. Ledzianka – Helena Trojańska, była córką Ledy i Zeusa, którą porwał syn króla Priama Parys – książę trojański, nazwany tu Priamowiczem. Podobnie hetmanowicz przywiódł do Polski Katarzynę Radziwiłłównę. Litwa płacze po Radziwiłłównie jak Grecja po Helenie i staje do walki zbrojnej z Polską o Radziwiłankę. Jednak nie dochodzi do walki między dwoma narodami. Ostatecznie ślub został przedstawiony jako związek równych sobie sławą i honorem osób, jako unia dwóch narodów, która ma wzmocnić potęgę militarną państwa. W poezji okolicznościowej wyodrębniane są głównie dwie grupy tekstów: utwory mające charakter osobisty oraz utwory skierowane do szerszego grona odbiorców, które pełnią funkcję moralizatorską lub polityczno-propagandową, co wynikało z tego, że adresat piastujący urząd bądź zajmujący wysoką pozycję w społeczeństwie był traktowany jako osoba „publiczna”. Powyższy utwór można zaliczyć do tej drugiej grupy tekstów, gdzie adresatów traktowano jako osoby „publiczne”, a utwór miał przymnożyć sławy ich domom.

Źródła drukowane i literatura

- Ivanovič Marija, Basiul Karina, *XVIII a. Lietuvos knygos lenkų kalba. Kontrolimis sąrašas*, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015.
- Anusik Zbigniew, Stroynowski Andrzej, *Rzewuski Stanisław Ferdynand*, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXIV, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1992–1993, p. 159–163.
- Bąk Stanisław, Peplowski Franciszek, Mayenowa Maria Renata, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PAN, 1966. Źródło: <https://spxvi.edu.pl/indeks/haslo/6203>, [dostęp: 18 02 2022].
- Čepienė Konstanca, Petrauskienė Irena, *Vilniaus akademijos spaustuės leidiniai 1576–1805. Bibliografija*, Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1979.
- Drzewiecka Ewelina, Personifikacja cnót obłubieńców w emblematycznym epitalamionie staropolskim na przykładzie utworu *Sphinx Samosonica...* z 1628 roku, in: *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ Nauki Społeczne*, nr 14 (3/2016), p. 27–38.
- Estreicher Karol, *Bibliografia Polska*, Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego, 1915, t. XXVI.
- Grimal Pierre, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2008.
- Jakubėnas Regina, *Polska poezja okolicznościowa Wilna w II połowie XVIII w.* Skrypt dla studentów I stopnia kierunków humanistycznych (*XVIII a. II pusė Vilniaus lenkiškoji proginė poezija*. Mokomoji knyga pirmosios pakopos humanitarinių kryptių studentams), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2021 r. Źródło: <http://docplayer.pl/21828974-Polska-poezja-okolicznościowa-wilna-ii-połowy-xviii-wieku.html>.
- Jaroszuk Jan, Michał Kazimierz Radziwiłł h. Trąby (1635–1680), in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Ossolineum, 1987, p. 292–299.
- Kopaliński Władysław, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1991.
- Kopaliński Władysław, *Słownik symboli*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2015.
- Król Katarzyna, Niepospolita kobieta. Teofila Konstancja z Radziwiłłów Morawska (1738–1807). Źródło: https://www.wilanow-palac.pl/niepospolita_kobieta_teofila_konstancja_z_radziwilłow_morawska_1738_1807.html [dostęp: 25 02 2022].

- Lulewicz Henryk, Radziwiłł Mikołaj Krzysztof, in: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXX, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum, 1987, p. 349–361.
- Maksimowicz Krystyna, Wokół ceremonii ślubnej Stanisława Ferdynanda Rzewuskiego z Katarzyną Karoliną Radziwiłłówną na zamku nieświeskim, in: *Rzeczpospolita domów. Zamki, dworki i pałace*, red. K. Krawiec-Złotkowska, Słupsk: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej, 2008, p. 172–181.
- Manys Bernadetta, *Uroczystości rodzinne w czasach Augusta III (1733–1763)*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM, dr hab. Jana Jurkiewicza, Poznań, 2012; Bernadetta Manys Uroczystości rodzinne w Wilnie w czasach... Źródło: <https://repozytorium.amu.edu.pl> [dostęp: 15 03 2022].
- Mroczek Katarzyna, Epitalamium staropolskie, in: *Pamiętnik Literacki*: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 1986, t. 77/1, p. 85–100.
- Niesiecki Kasper, *Herbarz polski podług Niesieckiego, treściwie ułożony i wypisami z późniejszych autorów, z różnych akt grodzkich i ziemskich, z ksiąg i akt kościelnych oraz z dokumentów rodzinnych powiększony i wydany przez K. Łodzia-Czarnieckiego*, Gniezno, nakładem autora, drukiem J. B. Langiego, 1875–1881, t. 1. Źródło: <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/1622/edition/1696/content> [dostęp: 20 03 2022].
- Parandowski Jan, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Londyn: Wydawnictwo Puls, 1992.
- Ślusarska Magdalena, Felicjan Wykowski (1728–1784) – zapomniany poeta z wileńskiego środowiska pijarów litewskich, in: *Napis. Tom poświęcony literaturze okolicznościowej i użytkowej*, 1999, Seria 5, p. 57–86.
- Ulčinaitė Eugenija, Literatura okolicznościowa, in: *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, opracowanie Vytautas Ališauskas, Liudas Jovaiša, Mindaugas Paknys, Rimvydas Petrauskas, Eligijus Raila, Kraków: Universitas, 2011, p. 300–315.
- Vaškeliene Asta, XVIII a. Lietuvos dvikalbis epitalamijas: proginis leidinys, dedikuotas Karoliui Stanislovui Radvilai ir Teresei Ževuskai, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, Nr. 50, sudarė ir parengė Ona Dilytė-Čiurinskienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2021, p. 107–137.
- Venclova Tomas, *Wilno. Przewodnik*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2002.
- Widacka Hanna, Katarzyna z Sobieskich Radziwiłłowa. Źródło: https://www.wilanow-palac.pl/katarzyna_z_sobieskich_radziwillowa_siostra_krola.html [dostęp: 2022 02 25].

Słowniki i encyklopedie elektroniczne:

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Romulus;3968707.html> [dostęp: 21 01 2022].
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Likurg;3932583.html> [dostęp: 21 01 2022].
- <https://encyklopedia.interia.pl/sloownik-bohaterow-literackich/news-hekuba-hekabe,nId,2223894> [dostęp: 20 01 2022].
- Słownik języka polskiego pod. red. W. Doroszewskiego*: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/opona;5466909.html> [dostęp: 28 03 2022].
- [http://encyklopedia.naukowy.pl/Ceres_\(mitologia\)](http://encyklopedia.naukowy.pl/Ceres_(mitologia)) [dostęp: 21 01 2022].
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bellona;3875807> [dostęp: 18 02 2022].
- <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/janczar;5435721.html> [dostęp: 15 03 2022].

REGINA JAKUBENAS – dr nauk humanistycznych, Centrum Polonistyczne, Instytut Języków i Kultur Regionu Bałtyckiego, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wileńskiego. Zainteresowania badawcze: piśmiennictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego II połowy XVIII w.: literatura okolicznościowa, prasa periodyczna, epistolografia, historia Akademii Wileńskiej.

E-mail: regina.jakubenas@ffv.vu.lt

ORCID: 0000-0003-1044-7589

„LIETUVOS IR LENKIJOS MŪŠIS“ DĖL JOS ŠVIESYBĖS KUNIGAİKŠTYTĖS KAROLINOS KOTRYNOS RADVILAITĖS

REGINA JAKUBĖNAS

Vilniaus universiteto Polonistikos centras, Baltijos regiono kalbų ir kultūrų institutas

Straipsnyje analizuojamas proginis poetinis kūrinys, pavadintas *Lietuvos ir Lenkijos mūšis dėl Jos Šviesybės Kunigaikštytės Karolinos Kotrynos Radvilaitės, Lenkijos atimtos iš Lietuvos [...]* (*Rozprawa Litwy z Polską o zabraną do Polskiej Księżtwa Litewskiemu Jaśnie Oświeconą Księżniczkę Karolinę Katarzynę Radziwiłłównę [...]*), parašytas vieno 1758 m. Nesvyžiaus kolegijos nario ir skirtas Vilniaus vaivadaitės kunigaikštytės Karolinos Kotrynos Radvilaitės santuokos su Kulmo seniūnu Stanislovu Ževuskiu (*Stanisław Rzewuski*) progai. Kūrinys išleistas Vilniaus akademijos spaustuvėje, papuoštas piešiniu, vaizduojančiu dvilaukį herbą, simbolizuojantį dviejų herbų – Radvilų ir Ževuskių sąjungą.

Kūrinio siužeto pavyzdžiu pasirinkta Homero *Iliada*, jis sukurtas remiantis Lietuvos konfliktu su Lenkija dėl kunigaikštytės Karolinos Kotrynos, kurią S. Ževuskis atima iš Lietuvos – panašiai kaip Paris pagrobė Eleną. Tokių siužetų panaudojimo tradicijų laikėsi proginė eilių autoriai lietuvių ir lenkų santuokų sudarymo proga. Lietuva apraudo Radvilaitės „netektį“ ir stoja į ginkluotą kovą su Lenkija, bet abi tautos suvokia, kad tai būtų brolių žudišką kovą ir kad reikia vienyti jėgas prieš bendrus priešus, o ne kovoti vieniems su kitais. Galiausiai sudaroma taika. Galutinis dviejų giminių susijungimas tampa pasididžiavimo ir džiaugsmo priežastimi. Autorius išgiria sužadėtinės grožį ir dorybes, pabrėžia jos kilmę, o kalbėdamas apie sužadėtinę aprašo jo giminės valdų prabangą.

Poetas Lietuvos ir Lenkijos vardu pristato kai kurias šio įvykio realijas, taip pat pasitelkia gausius romėnų ir graikų mitologijos personažus, kurie šiame įvykyje dalyvauja, aprašo vietas – Nesvyžių ir valdas, esančias Ževuskių žemėse. Kūrinyje gausu geografinių vardų: Vavelis, Krokuva, Viena, Dniestras, Vilija ir kitų. Iš Vilniaus statinių autorius pamini „tvirtus bokštus“ – galbūt Aukštutinės ir Žemutinės pilies ir katedros bokštą. Lietuva kūrinyje tapatinama su nelaiminga motina, o Radvilų nuopelnai Lietuvai lyginami su Romulo nuopelnais Romai ir Likurgo Spartai.

K. K. Radvilaitės santuoka su S. Ževuskiu pavaizduota kaip vienas kitam pagal garbę ir šlovę lygių asmenų ryšys, kaip dviejų tautų unija, kuri sustiprins karinę valstybės galią. *Mūšį* galima priskirti prie kūrinų, skirtų platesniam skaitytojų ratui, nes tiesioginiai adresatai – K. K. Radvilaitė ir S. Ževuskis – jame laikomi „viešaisiais asmenimis“, o kūrinys turėjo atlikti politinį propagandinį vaidmenį ir sustiprinti šių giminių šlovę.

Reikšminiai žodžiai: Karolina Kotryna Radvilaitė, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, XVIII a., proginė poezija.